

STRATENSKÉ ÚDOLIE

a

DOBŠINSKÁ ĽADOVÁ JASKYŇA

napísal

Dr. PELECH E. JÁNOS

1878

~~~~~  
Z originálu v maďarskom jazyku pod názvom  
„A Sztraczenai völgy és a Dobsinai jégbarlang“  
vydal Karpatský spolok Uhorska, tlačou členskej spolkovej  
kníhtlačiarne v Spišskej Novej Vsi  
(íglói társ. - könyvnyomdában) r. 1878  
~~~~~

preložil

Dr. LADISLAV HUSÁR

2015

STRATENSKÉ ÚDOLIE

a

DOBŠINSKÁ ĽADOVÁ JASKYŇA

napísal
Dr. Pelech E. János
1878

Z originálu v maďarskom jazyku pod názvom
„A Sztraczenai völgy és a Dobsinai jégbarlang“
vydal Karpatský spolok Uhorska, tlačou členskej spolkovej
kníhtlačiarne v Spišskej Novej Vsi
(iglói társ. - kőnyvnyomdában) r. 1878

preložil
Dr. Ladislav Husár
2015

Tento útly historiografický spis venujem a ponúkam
urodzenému zastupiteľskému zboru šľachetného mesta Dobšiná
s prejavom hlbkej úcty

Dobšiná, apríl 1878

autor

Autor originálneho spisu:
Dr. Pelech E. János, 1878

Autor prekladu do slovenského jazyka:
Dr. Ladislav Husár

Publikáciu lektoroval:
RNDr. Ondrej Rozložník

Ilustračný a obrazový materiál:
Dr. Pelech E. János
RNDr. Ondrej Rozložník
archív prekladateľa

Editor:
Mestský úrad Dobšiná

Technická spolupráca:
Mgr. Štefánia Šarkányová

Vydal: Mesto Dobšiná
Rok vydania: 2016
Grafická úprava a tlač: Roven Rožňava, s.r.o.
Náklad: 500 ks

ISBN 978-80-972317-1-2

S vlasteneckým citom tvoríme a s nesmiernou pokorou ochraňujeme históriu Slovenska!

Úvod k oneskorenému slovenskému prekladu (po 137 rokoch...)

História je pamäťou národa, zdrojom hrdosti v časoch dobrých a zdrojom útechy v časoch zlých. Národ bez minulosti je národom bez budúcnosti. Táto pravda platí pre občana každého štátu, na ktorého historickej postati predmetná dejinná udalosť kedysi dávno vznikla.

Slovenský národ, ktorý na území Slovenska žije už vyše 1300 rokov, má svoju bohatú históriu. Tvorili ju naši predkovia, bez ohľadu na ich stupeň vzdelania, na ich náboženskú, politickú, národnostnú orientáciu, či sociálne i spoločenské postavenie. Výsledky ich práce, ich umu, fortieľa, bádania, umeleckej a literárnej činnosti, tvoria zlatý poklad civilizačnej vyspelosti a kultúrnej hodnoty štátu. Pravda za predpokladu, že udalosť musí byť literárne spracovaná, vydaná pre národ, ktorého sa to týka, v jeho úradnom jazyku rozširovaná a čo je dôležité, aj archivovaná. Čiže národná historiografická literatúra iba v tom prípade prislúcha národu, keď si ju dokáže hodnoverne, objektívne, v reči národu zrozumiteľnej spracovať a zdokumentovať. To je aj najschodnejšia a najúčinnější forma výchovy občana k hrdosti na históriu národa, ktorú sám vytváral, k láske k vlasti, otčine, domovine, k vlasteneckému cíteniu a upevneniu národného povedomia.

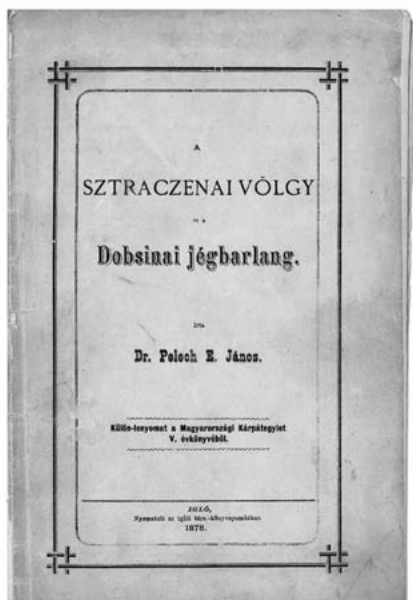
Tieto cnosti sršia ako vody gejzíra z každej vety, z každej myšlienky autora Dr. J. E. Pelecha. Pri čítaní jeho literárnej prvotiny, vnímame nádheru prírody okolia Dobšinej, údolia Stratenej, vstupnej brány do Slovenského raja, okolia Dobšinskej ľadovej jaskyne, od podrobností jej objavenia, až po rozprávkový popis jej útrobov.

Originál historiografického spisu, ktorý autor napísal vo svojom materinskom jazyku v maďarčine, bol tlačou vydaný r. 1878. O pár rokov neskôr niekoľko vydaní prekladu v nemeckom (Samuel Klein) a v anglickom jazyku teoreticky patria do zlatého pokladu histórie

slovenského národa, ale tým prakticky strácajú svoje výchovnovzdelávacie, etické, poznávacie a oboznamovacie poslanie pre tých občanov Slovenskej republiky, obyvateľov, turistov, ale hlavne slovenskú mládež, ktorí neovládajú maďarský ani nemecký jazyk. Preklad originálu do úradného, spisovného slovenského jazyka žiaľ, aj po 137 rokoch od vydania prvotiny absentuje. Slovenský turista vrúcnejšie a precítenejšie vníma poéziu ospevujúcu čarovné krásy našej vlasti vo svojej materčine, ako v origináli spisu citované verše cudzou rečou píšucich básnikov.

Táto skutočnosť sa stala podnetom môjho predsavzatia pokúsiť sa o preklad tohto vzácneho historiografického spisu dobsinského banského lekára a nevšedného milovníka prírody - Dr. Pelecha E. Jánosa z originálu v maďarskom jazyku (1878) do spisovného jazyka slovenského. Verím, že vydanie tohto slovenského prekladu obohatí historiografickú literatúru slávneho a šľachetného banského mesta Dobšiná.

Prekladateľ

Titulná strana obálky originálneho spisu „A Sztraczenai völgy és a Dobsinai jégbarlang“ z r. 1878

Titulná strana obálky spisu v nemeckom preklade Samuela Kleina z r. 1884

„Pod Tatrou dávno býva
šľachetný slovenský ľud,
tajomstvo svoje skrýva,
čo nedá mu zahynúť.“

Zelené lúky, háje
potôčky prekrývajú
a tieto krásne kraje
Slovenskom nazývajú.

*Slovenská zem, domovina,
vinieš k sebe svojho syna.“*

Slovenská ľudová pieseň

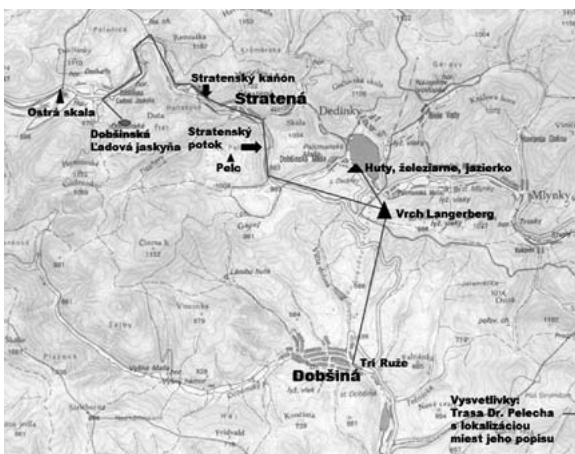
Územie Gemerskej župy sa vyznačuje nevšednou veľkoleposťou, rozmanitosťou a rázovitosťou nevídaného bohatstva prírodných krás. Je charakterizované vyrovnaným súladom podnebných pásiem s geografickými a geomorfologickými pomermi. Pokiaľ sa v južných oblastiach župy výborne darí pestovať vinnú révu, vynikajúci tabak, chutné melóny, kvalitné pšenice, ktoré úspešne súťažia s banátskymi odrodami, zatiaľ v severných častiach župy, na vrcholoch pohorí sa darí lesným drevinám, najmä jedľovinám a na holiach lišajníkom a jemným machom. Pokiaľ na rovinatom územnom páse medzi mestami Tornaľa a Putnok pocítime občas akoby krotký závan dolnozemskej „pusty“ s jej básňami opradenými pastiermi, zatiaľ v severnej časti župy, najmä v oblasti medzi mestom Dobšiná a Horehroním máme možnosť obdivovať čaro krásnu prírodu a kochať sa v jej panenskej, neporušenej a malebnej panoráme, vyrovnávajúcej sa podobnej vo Švajčiarsku. Teda keď do pomyslenej pokladnice vzácných jedinečných prírodných krás Gemera zaradíme čaro krotkého ticha povodia rieky Slanej, rozmanitosť a úchvatnosť štítnickej a jelšavskej doliny, zaujímavosť a prírodnú zvláštnosť tornal'ského „teplého prameňa“ (morského oka), divotvornú bizarnosť a liečebné schopnosti útrob Agtelegskej kvapľovej jaskyne, keď pridáme ešte zopár ostatných krás Gemera, zistíme, že medzi najcennejšie poklady, perly a drahokamy tejto pokladnice patrí veľakrát ospevovaná Stratenská dolina s jej romantickým kaňonom a žblnkotajúcim horským tokom riečky Hnilec. Ale celkovo na prvé miesto v rebríčku hodnôt krás Gemera právom zaradíme čarovnú hračku prírody, ktorou je Dobšinská ľadová jaskyňa.

Orientačná turistická mapa
Horného Gemera

Obidva tieto výnimočné skvosty za-
nechávajú v mysli každého návštevní-
ka viacrozmerne nezabudnuteľný do-
jem. Každý pohľad, krok, či vnem po-
skytujú pozornému turistovi vždy nový
a nový emotívny zážitok. Nebol som
sám, kto zatúžil to čaro a jedinečnosť
útrob ľadovej jaskyne, ako aj romanti-
ky jej okolia zachovať, zvečniť a sprís-
tupniť pohľadom mnohých, ktorým
napriek záujmu vidieť tieto divy prí-
rody vlastnými očami, nie je to umož-
nené. Za najvhodnejší spôsob, akým
to urobiť, považujem verný, kreslený,
resp. maľovaný obraz videneho a vní-
maného. Zaumienil som si ujať sa tejto úlohy, dať nakresliť niekoľko
obrazov a podrobnejšie vás, širokú verejnosť, oboznámiť s týmito
perlami gemerskej prírody.

So všetkou úctou a pokorou si vás, milí čitatelia a návštevníci Hor-
ného Gemera dovoľujem pozvať na zaujímavú pešiu prechádzku, po-
čas ktorej by som vás rád sprevádzal. Upozorním vás na zvláštnosti

Orientačná mapa popisovanej turistickej
trasy Dr. Pelechom

a zaujímavosti Stratenskej
doliny od vstupu do údo-
lia, až po Ostrú skalú, po
vstup do ľadovej jaskyne.
Napriek tomu, že som le-
kár, zaoberajúci sa skúma-
ním a upevňovaním zdra-
via ľudského organizmu,
v útrobach jaskyne by som
s rád vtelil do roly farára,
spovedníka, usmerňova-
ľa a liečiteľa ľudských citov
a myšlienok. Teda, vitajte
na dnešnom poznávacom
náučnom chodníku.

Stratenské údolie

zvané tiež „*Veľká tiesňava*“ (Nagy szoros, Grosse Eng).

Nachádza sa severozápadným smerom od Dobšinej, ohraničená
48° 51' severnej zemepisnej šírky a 37° 55' až 38° 08' východnej ze-
mepisnej dĺžky.

Turistickú prechádzku začíname pred pohostinstvom „*Tri ruže*“
na dolnom konci mesta Dobšiná. Kráčame najprv cestou smerom na
„*Dlhý vrch*“ (Langerberg). Pokračujeme kríkmí a burinou zaraste-

Pohostinstvo Tri ruže v Dobšinej

ným chodníkom, končiacom na kultivovanej ornej pôde. Pred nami
sa otvára panoráma rozkvitnutých lúk a pasienkov, striedajúcich
sa s bankskými dielami, hutami a prevádzkami na spracovanie nik-
lu, kobaltu a iných farebných kovov. Zaujímavý a nie každodenný
pohľad. Pred zrakmi turistov sa pozoruhodne harmonicky strieda
romantika pestrými farbami poľných kvetov hýriacej podhorskej
a horskej prírody s pochmúrnym dojmom pôsobiacimi, popolavo

sfarbenými svetoznámy *Zembergovými banskými dielami*. V nich dokážu dobšinskí baníci ročne vydolovať v priemere 2000 colných ton (1 colná tona = 500 kg, pozn. prekl.) vzácnych kovov, kobaltu a niklu. Vedľa nich ďalšie bane a huty - železorudné. Ani sme sa neoznali a už sme pri kríži na samom vrchole *Dlhého vrchu*, vo výške 874 m. n. m.

Vďaka priaznivému počasiu, príjemne nás prekvapuje optimálna viditeľnosť. Pod nami leží mestečko Dobšiná, akoby svojou výstavbou zasadené do úzkeho, horstvami ohraničeného údolia. V jeho pozadí sa na južnej strane vypína vysoký, hrbatý, horským ihličnatým lesným porastom pokrytý vrch zvaný „*Radzim*“ (991 m. n. m.). Západne od Radzima, smerom k Rožňave má horstvo postupne klesajúci charakter, jeho tmavozelené sfarbenie sa mení v popolavosivé, až splýva s farbou ovzdušia a stáva sa našim očiam nerozoznateľným. Severne od kríža sa nášmu pohľadu ponúka typická švajčiarska krajinomalba. Pod nami sa rozprestiera široké údolie, ktorým preteká zurčiacca riava rieky Hnilca. Jej riečište tvoria strmé, ihličnanmi porastené brehy so sem - tam zo zeme vyčnievajúcimi vápencovými skalami. Teraz sa v mysli plavíme po toku Hnilca, ktorého veselo zurkotajúce vlny sa pomaly zmenšujú, intenzita žblnkotu klesá, až úplne zaniká. Vplávali sme do čarovného jazera. (*Poznámka prekladateľa: V kotline medzi osadami Imrichovce a Štefanovce muselo byť vtedy jazero. Dnes je tam vodná nádrž Palcmanská Maša.*)

Jeho hladina je pokojná, odrážajúca zrkadlový obraz nebeskej klenby so žiariacim slnečným kotúčom. Po obvode jazera pestrý obraz jeho hladiny vytvárajú všetkými farbami oplývajúce odrazy poväčšine vysokých, vyše storočných smrekov a jedlí. Úchvatný, čarokrásny pohľad s čochvíľa sa meniacimi obrazmi na hladine. Na severnej strane jazera sa nám pozvoľna spomedzi skalných útesov vynára taktiež strmý horský masív, zvaný „*Geravy*“. Pod ním si zdanlivo opatrne „bafkajú“ továrenské komíny známej „*Palzmanovej železiarne*“.

S vlnami rieky Hnilca opúšťame čarovnú hladinu jazera a sledujeme ešte chvíľu púť potoka v novom koryte, s nezrátaným počtom meandrov, zákrut, zátiší, s hemžiacimi sa pstruhmi, lipňami a rozličnými druhmi riečnych živočíchov.

Vraciame sa k už popísanému jazeru. Na jeho brehoch ležia dve malebné obce - Imrichovce a Štefanovce. Obďaleč sú v plnej prevádzke dobšinské železorudné závody - huta s vysokou pecou na jej tavbu a ďalšie spracovanie. Opúšťame túto oblasť, vraciame sa ku „*Krížu*“ a odtiaľ pokračujeme v našej prechádzke smerom do Stratenskej doliny.

Kráčame úzkou vozovou cestou, z oboch strán lemovanou hustým ihličnatým lesom, dole svahom, do uzučkej rokliny, s priechodnosťou iba jedného záprahu s minimálnou šírkou voza. Roklinou sa v skalnatom koryte predierajú vody potôčika, ktorého žblnkot sa v tom posvätnom tichu prírody zreteľne ozýva. Ale nie stále. Má svoju zvláštnosť, ktorú aj my počas našej príjemnej prechádzky vedľa jeho toku nechápavo sledujeme. Sotva nám žblnkot vln potôčika veselo a zreteľne akoby oznamoval, že jeho samostatný tok o chvíľu končí, že sa jeho vody pri obci Stratená vlejú do širšieho koryta rieky Hnilca, zrazu pozorujeme, že jeho hladina v uzučkom skalnatom koryte nápadne klesá, intenzita žblnkotu vln slabne v zurkot, šum, až úplne stíchne a voda z riečišťa zmizne. Kam sa podela? Nikto nevie. Zrejme, hlboko v neprebádaných vrstvách rokliny si vytvorila náhradné cesty, aby sa o niekoľko metrov nižšie znova objavila v povrchovom riečisku a hlučným žblnkotom zahlásila „tu som, nestratila som sa“.

Táto hra vody potôčika na skrývačku netrvala večne. Raz nadišiel deň „*D*“, keď sa jeho vody stratili v útrobach rokliny, ktorú v nemeckom jazyku nazývali „*Gráben*“, maďarsky „*Árok*“. Potôčik, ktorý sa často strácal sa napokon úplne vytratil z prírody i z máp, takže dostal priliehavé meno „*Stratený potok*“ (v nemčine Florenseufen, Verloren seifen). Celá úzka rokлина sa nazýva „*Stratenské údolie*“ a obec, ktorej 57 domov je väčšinou zrubových, neporiadne roztrúsených z oboch strán riečky Hnilca, dostala názov *Stratená*. V maďarskom jazyku „*Sztracena*“. Obyvatelia tejto malebnej dedinky sú Slováci, katolíci, zaoberajúci sa resp. sú zamestnaní v prevádzkach železorudných banských spoločností. Najviac v baniach a hutách železiarskeho koncernu bulharského princa Augustína Coburga. Jeho železiarne, úpravne rudy a huty poskytujú chlieb každodenný vyše sto stálym robotníkom, ktorí dokážu každý rok vyťažiť v priemere 100 tisíc colných centov (poznámka: 1 colný cent = 50,0 kg) surového

Obec Stratená - foto z roku 1920

železa, spracovať 250 tisíc colných centov železnej rudy, spotrebovať pritom 1 milión kubíkov dreveného uhlia. Okolie železiarní je udržiavané v čistote so spevnenými, suchými komunikáciami. Riaditeľstvo a celá administratíva sídli v samostatnej modernej poschodovej budove. Úradníctvo má na bývanie zabezpečené niekoľko komfortne vybavených bytov v priľahlých bytovkách.

Vysoká pec v Stratenej - foto z roku 1920

Vrátim sa k sprievodcovskému výkladu a popisu spodnej časti Stratenskej doliny. Jej prirodzenú pravostrannú stenu tvorí skalná strmina *Železného vrchu* (Stein) a zľava mohutné pohorie zvané *Pelz*. Pri vchode do úzkeho údolia, ktoré skôr nazvime roklinou, našu pozornosť upúta niekoľko, vedľa vozovej cesty sa vyskytujúcich priehlbenín lievikovitého tvaru o priemere 10-20 metrov. Krenner¹ tieto čudné jamy nazval nie práve výstižne „dolinami“. Slovenský názov „dolina“ sa vzťahuje skôr na údolie.

¹ Vedec Dr. Jozef A. Krenner v roku 1874, z poverenia Kráľovskej uhorskej prírodovedeckej spoločnosti preskúmal a popísal jaskyňu.

Hunfalvy neskôr odporúčal pre tieto lavórovité pôdne útvary používať maďarský názov „tőbőr“ (lavór). Takéto lavóre sa vyskytujú všade tam, kde do prasklín vápencovej horniny vnikajúca voda, obsahujúca kyselinu uhličitú, vápenec rozpúšťa, vytvára dutiny v pôde, zemská kôra sa stenčuje, až sa prepadne, resp. preliači. V okolí Stratennej a Ladovej jaskyne sa takýchto preliačín nachádza niekoľko. Domáce obyvateľstvo im dalo svojrázny domáci názov „falošné diery“.

„Stratený potok“ s občas miznúcim a znova sa vynárajúcim vodným tokom je aj v neďalekom pohorí zvanom „Jánosmagasa“ (nem. Hanneshöh, v domácej reči sa zaužíval názov „Hanisej“).

V prechádzke pokračujeme severným smerom od obce Stratená k chýrečnému *Stratenskému kaňonu*. Uzučká vozová cesta nás vedie akoby do nepoznanej, čarovnej, či bájnej krajiny. Po ľavej strane vozovej cesty veselo tečú vody potoka Hnilec. Brehy jeho koryta chráni pred prípadným živlom husto zalesnené úpätie pohoria Hanisej. Z ľavej strany toku Hnilca prírodný rámec vstupu do kaňonu tvorí taktiež smrečinou husto porastený *Mačekov vrch*.

Stratenské údolie je čarovné. Má danosť pozitívne pôsobiť na dušu, zmysly, city a charakter človeka - osobnosti, až do tej miery, že návštevník - turista sa na konci tejto poznávacej prechádzky citovo znova zrodí a v pozitívnom slova zmysle očistí od nánosov nežiaducich civilizačných neduhov, vyplývajúcich z klamlivej životnej filozofie materializmu.

Návštevník - turista, ktorý s obdivom a pokorou pozoruje a vníma tú úchvatnosť a jedinečnosť prostredia, ktorým prechádza, môže byť pred vstupom do kaňonu skeptik, chladnokrvný vypočítavec, suchár, nevzdelanec, hulvát, ignorant, bez zmyslu pre romantiku, bez radosti a potešenia z poznávania nepoznaného, napokon, aj bez radosti zo života. Ale počas prehliadky kaňona, aj keď nevedome a nechtiac sa jeho charakter mení na nepoznanie. Vplyvom pozitívnych estetických dojmov, vplyvom dojímavých filozofických a prírodovedných citov a pocitov, vplyvom čarovnej nadprirodzenosti a uvedomovania si vyššej moci, ktorá dokáže robiť kúzla s prírodou, sa každého návštevníka zmocňuje potreba hlboko sa pokloniť prírode, jej tvorcovi, potreba básnicky vyjadriť svoje emócie, modlitbou vyjadriť vďaku z videného a zažitého. Tajomstvo čarovnej rokliny kaňona umocňuje

celkovo jeho úzke prostredie, riečište Hnilca a vedľa neho vozová cesta, ktorá je natoľko úzka, že má šírku sotva menšieho gazdovského voza. Prejsť po nej bezpečne s konským záprahom vyžaduje dokonalé majstrovstvo kočiša.

Táto vozovka sleduje klukatý tok rozprávkového potoka Hnilec a opačne. Spenené pereje riečky sa s'aby zo všetkých síl snažili udržať sa v koryte, nevybočovať z neho na úkor nebezpečne úzkej vozovky, ktorá je z hľadiska prepravy obyvateľstva, živého i mŕtveho tovaru veľmi dôležitá. Na miestach, na ktorých strmé bralá kaňonu náhle a neúprosne zužujú vozovú cestu až na šírku pešieho chodníka s hrozbou nepriechodnosti, vnímavý a dômyselný človek - majster tesár prichádza s riešením postaviť mosty. A tak, kráčajúc po spomínanej ceste smerom k Ladovej jaskyni, začíname rátať ich počet. Vo väčšine sú drevené, ktoré svojou prirodzenou konštrukciou a citlivým osadením vytvárajú dojem, akoby boli v rokline odjakživa, akoby boli jej neoddeliteľnou súčasťou. Od vstupu do kaňonu až po jeho vyústenie sme tých premostení riečky Hnilec narátali 13. Hnilec pramení na východnej strane Kráľovej hole, severne od obce Telgárt. Jeho uzučké romantické koryto sa vykluká dole svahom hory Jánosíkovej, už rozšírené o prítoky a pokračuje čarovnými meandrami. Hladina Hnilca stúpa, z potoka sa stáva riečka, rieka, aby pri obci Margecany odovzdala svoje vody väčšej sestre - rieke Hornád.

My sme však ešte stále v rokline toku Hnilca. Ten každým krokom poskytuje meniaci sa obraz pred nami. Miestami sa roklina rozšíri, jej strmé vápencové steny sa na chvíľu rozostúpia a poskytujú priestor čerstvej zeleni, s tisícami rozkvitnutých kvetov, aby sa opäť zúžila a uzatvorila sa do harmonického objatia skalných stien semtam s vyčnievajúcimi korunami mohutných smrekov. Akýže to nádherný súlad a akáže čarovná harmónia spája bizarnosť sivých skál s večne mladou zeleňou čerstvej flóry! Estetický zážitok z našej prechádzky dotvára slabo prenikajúce švitenie vtáctva, ktoré so zreteľným žblnkotom riečky poskytujú inšpirácie nejednému hudobnému skladateľovi na kompozíciu oslavnej ódy pre radosť z pohybu v tejto rozprávkovej krajine. A ten rajský vzduch! Čistý, nepoškvrnený nijakými úletmi z komínov a motorových výfukov. Naše plúca sa ho nedokážu do sýtosti nadýchať.

Pokračujeme na našej turistickej trase, ktorá ovplyvna množstvom ostrých zákrut. Čo zákruta, to nový pohľad, nový obraz, nová divadelná scéna s novými kulisami, s nepretržite sa meniacimi farbami. Iba hukot kaňona je rovnako monotónny, stále rovnako znejúci. Ten zvuk, ktorý v kostolnom tichu okolia vytvárajú žblnkotajúce, do biela spenené a veselo si šantiace vlnky krištáľovo čistej horskej riavy, narážajúce s obrovskou rýchlosťou a silou na pobrežné výčnelky skalnatých brehov prirodzeného riečišťa. Miestami, kde sa vody riečky splytujú, tok sa zdanlivo spomaľuje, nárazy vln sa menia na labužnícke olizovanie, omieľanie, mľaskanie menších, pekne formovaných kamienkov. Vlny riečky ich nadvihujú a prevaľujú zo strany na stranu, vytvárajú z nich dokonale sformované „obliaky“, „okružliaky“, „hladkáče“, či „drsniačky“ s povrchom rašple. Na chvíľočku znova a znova postojíme, zhlboka, plnými pľúcami vdychujeme ovzdušie, nasýtené vôňou balzamov ihličnanov, lúčnych i skalných kvetov a ozónu. Žiaľ, nevieme si z toho obrovského zásobníka osviežujúceho a neopísateľne príjemného ovzdušia zobrať čo len 1-2 litre do zásoby domov. V tom momente sme rozhodnutí, čo najskôr sa sem - do tejto zázračnej prírody, do Stratenskej doliny a jej kaňona opäť vrátiť.

Čo pohľad, to nový obraz, nová scenéria. Husto lesnatú bočnú stenu rokliny strieda holé, jednotvárne skalné bralo, ktoré postupne prechádza do samostatných dielčích útvarov rozličných rozmerov. Ich vrcholce, resp. hrebeň, je nerovnomerne zakončený ostrými výbežkami podobnými trhanému cestu. Preto aj tento úsek skalnej steny má názov „trhanec“. Za ďalšou zákrutou do rokliny vnika viac svetla, naša obrazotvornosť dostáva nový impulz na prirovnávanie niektorých skalných útvarov formovaných vodou, vetrom a rozdielom teplôt s našou predstavivosťou. Postupne vidíme takmer dokonalý obraz pyramídy, trocha ďalej sa nám ukazuje podoba sochy skalného muža. Vedľa je zase mohutný „skalopád“, ktorého úlomky skál sú zahatané čudesne pokrivenými a ako had povykrúcanými koreňmi smrekoviny.

Monotónny hukot riečky Hnilec nás upozorňuje na to, aby sme aj jej venovali chvíľku poézie. Radi postojíme a labužnícky vychutnávame symfóniu, ktorá v rokline kaňona nadobúda striedavé tem-

po, závislé od rýchlosti a dravosti narážajúcich vln riečky na steny koryta. V hornej časti toku v nadmorskej výške okolo 700 metrov je riečište vystlané skalnými útvarmi, ktoré prudký tok vody posúva na najvhodnejšie miesta, hromadí ich a vytvára splavy a vodopády. Hladina dna vodopádu sa v momente mení na bielu penu, z ktorej vyskakujú milióny drobulinkých, penu vytvárajúcich mikroguličiek, blýskajúcich sa vo svite slnka ako svätožiara. V prípade dažďa vytvárajú nádhernú farebnú dúhu, ktorá zdanlivo ako klenba sa vznáša nad roklinou. Znenazdajky sa na hladine pod vodopádom vytvorí vír, voda sa začne krútiť, vytvorí sa kruh, ktorého stred sa v podobe lievika prehlbuje až na samé dno riečky, vystlané sýtozeleným jemným machom. Úlomky konárikov, šišky, tobolky, drobné nečistoty, ktoré prepadli cez splav a vodopád do peniacej sa hladiny vír nemilosrdne sťahuje na dno, aby ich po nejakom čase obracania, masírovania a olizovania o pár metrov nižšie vymrštil zo svojho objatia a poprial im šťastnú plavbu do vôd Hornádu.

Váženého čitateľa prosím o prepáčenie, že sa pri popise trasy našej prechádzky Stratenským údolím znova a znova vraciam k takmer básnickému líčeniu aj najmenších podrobností, ktoré sťa liečivý balzam pôsobia regeneračne a relaxačne na ľudský organizmus, dokážu vyvolať najúčinnejšie a najdojímavejšie emócie núkajúce sa na tvorbu priliehavej poézie.

Keby sme nevedeli, že slávny nemecký kreslič Kirchner vo svojej zbierke kresieb „Spaziergang“ verne zachytil čarovné zákutia Stratenského kaňona na základe básnického spracovania zo Schillerovej fantázie pochádzajúceho fantastického predobrazu reálneho stavu, že báseň dala vznik kresbe, mohli by sme byť presvedčení o opaku, že kresba vznikla na základe videného a zažitého priamo jej autorom. Omyl, kreslič Kirchner Stratenské údolie nikdy nenavštívil.

Pokračujeme v našej prechádzke, pomaly sa blížime k cieľu, ibaže od ústia rokliny po jej útroby a vyústenie sme ešte ďaleko a čaká nás ešte veľa, veľa nádherných obrazov a prekvapení, ktoré nám ostávajúci úsek cesty poskytnú.

Sotva sa vymoceme z ostatných zákrut kaňona, v žiari slnka sa nám vynára opäť odlišný žánrový obraz sýtozelených lúk a pastvín. Na ich zrázoch roztrúsené ovečky dokončujú svoje odpoľudňajšie

hodovanie. Valasi ich pomalým krokom naháňajú do košiarov, do strúng, kde prvé sa už pripravujú na večerné dojenie. Na takomto mieste a pri takom idylickom pohľade je chvíľa rozjímania autora prípustná. Aj na tvorbu priliehavej básne. Lež môj mozog chabne, na vlastné veršovačky sa necítim, preto sa uchýľujem k známej Heineho básni „Weld schmerz“.

(Poznámka prekladateľa: som toho názoru, že namiesto autorom citovaného úryvku z Heineho básne, slovenskému čitateľovi skôr bude vyhovovať úryvok z básne P. Dobšinského):

*Zašumeli smreky vôkol ostrej skaly
šiel som za túžbami po rodinnom kraji
a mladučkú dušu kúpil v krásach zlatých
a ducha napájaj po pomníkoch svätých
napájaj pamiatkou zašlých našich časov
a počul som súzvuk nových známych hlasov!*

Nasávame všetkými zmyslami a vnemami ten liečivý balzam, ktorý iba prostredie Stratenskej doliny blahodárne poskytuje tým turistom, ktorí v jeho zázračné účinky veria. Aj ja patríam k nim. Na chvíľu som pookriam na tele i na duši, zabudol som na všedné svoje starosti, bolesti, zmieril som sa so sebou, zármutok, trápenie s'aby dostali krídla a odleteli do neznáma. Svoju budúcnosť vidím opäť sa trblietať v najružovejších farbách, v optimistickom očakávaní, že sa tak stane. Svoj optimizmus musím však pribrzdziť, aby som nedopadol tak, ako socialistický predák Fourier. On predpokladal, že v blahobyte socializmu sa ľudia dožijú 164 rokov, budú 8 stôp vysokí, o hmotnosti 400 kg.

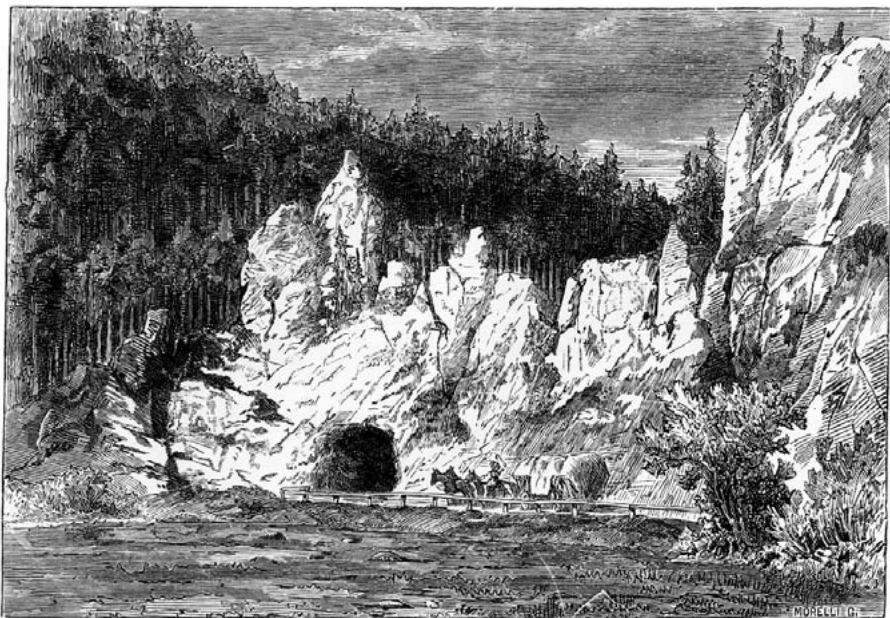
Po dlhšom rozjímaní sa vraciame k azimutu našej prechádzky a k mojej dnešnej úlohe turistického sprievodcu na trase Dobšiná - Stratenská dolina - Dobšinská ľadová jaskyňa. Povedľa cintorína obce Stratená, blízko Mačekovho vrchu vynára sa obraz veľikánskej pukliny v náprotivnej skalnej stene, ktorej miestni obyvatelia dali názov „Sokolia diera“ (*Falkengrepp*). Urobíme sotva pár krokov a už sa ocitneme v zajatí strmých skalných stien, útvarov podobných pyramídam, vežiam a vežičkám s vrúbkovanými vrcholmi či štítmi, ktoré v nádhernom súlade s prírodou sa vystavujú obdivu turistov

ako na výstave umeleckej keramickej tvorby a naznačujú túhu dotýkať sa hviezd. Vnem strieda vnem a našu obrazotvornosť okamžite presmeruje na hromadu skalnej sutiny, našťastie vo fáze kľudu, ale - so stálou hrozbou lavínového zosuvu. Stačil by hádam jeden neopatrný postrk do okrajového, nehybne ležiaceho kameňa a vyvolal by nekontrolovateľný, hrmotnými a nervy drásajúcimi zvukmi sprevádzaný „skalotok“. Našťastie, uzučkým, kľukatým turistickým chodníčkom, ktorý prezieravý a opatrný turista vytýčil vedľa tejto nehybnej skalnej hrozby, sme sa asi za 30 min. vyšplhali na vysokohorskú lúku, hýriacu pestrými farbami poľných kvetov, ktorej dominantu vo výške 1158 m. n. m. tvorí tzv. „Havrania skala“ (*Rabenstein*).

Počasie nám žičí a vytvára vynikajúce podmienky na dokonalú vyhlíadku blízkeho i vzdialeného okolia. Pohľadom na sever sa kocháme z nádhery majestátnych Vysokých Tatier, ktorých mohutný hrebeň zvyrazňujú zasnežené končiare tatranských štítov. Panoráma, ktorej teplá svetlofialová farebnosť nás dojíma a povznáša do biblického raja... Takto meditujúc stúpame ešte o niekoľko krokov a ocitneme sa pri neposlednom z čudesných a jedinečných prírodných úkazov Stratenského údolia. Je ním tzv. „Občasný prameň“ (*Idoszaki sztraczenai forrás*). Výdatný, vysokohorský prameň s krištáľovo čistou pitnou vodou, ktorej vyvieranie, žblnkotanie zďaleka počuť. Zrazu zvuk ustane, vyvieracie potrubie sa vyprázdni, ale iba na 2-2,5 hodiny, aby sa ten pravidelný vodoprúd opakoval. Voda prameňa padá asi do 60 cm hlbokaj a 50 cm širokej jamy s odtokom do okolitého terénu. V obzvlášť horúcom a suchom počasí sa prestávky medzi vyvieraním a útlmom niekoľkonásobne predlžujú, až tak, že vyvieranie, resp. výtok vody do koryta sa objaví až za 2 - 3 dni. Objem vytekajúcej vody z prameňa je stále rovnaký. Tento prírodný úkaz sa pravdepodobne deje na základe hypotézy, že nad ústím prameňa sa v útrobach prevažne skalnatého brehu vytvorila veľká, smerom dohora lievikovito sa zužujúca dutina, ktorá zhromažďuje výdatné priesaky vôd. V hornej časti sa lievikovitá zúženina prudko lomí, kľukatí smerom dole tak, že vytvára akýsi prirodzený vysávač. Po vysatí vody z objemnej dutiny vodojemu do úzkeho potrubia sa prirodzený výpustný ventil otvorí a vypúšťa nazhromaždenú vodu do spodnej časti prameňa. Vyvieracie hrdlo občasného prameňa je vo výške 930 m. n. m.

Obidve, turistami hodne navštevované prírodné zvláštnosti, najmä Občasný prameň priam nabádal návštevníkov, aby vyhúťali nejaký spôsob signalizácie pravidelného, ale časovo nepresného vyvierania, resp. výtoku vody z prameňa. Od nápadu po realizáciu neuplynulo veľa času. Šikovný a ochotný, technicky zdatný občan - turista, umiestnil pred ústie výtokového potrubia malé mlynské koleso. Na koleso napojil pohyblivé kladivko- ktoré, keď sa dalo do pohybu, klo-palo na akustickú dosku - ozvučnicu a vydávalo ostrý, do širokého okolia sa šíriaci zvuk. Signalizácia fungovala bezchybne na princípe, že silný hukot a tlak vzduchu, ktorý predchádzal výbušnému výtoku vody z útrob prameňa, dal do pohybu mini-mlynské koleso a kladivko. To búšilo na ozvučnicu a oznamovalo turistom v okolí prameňa, ako aj zverine, že o pár minút sa môžu dosýta napit' čerstvej, telo i ducha osviežujúcej vody.

Aj my sme sa napili, opláchli ruky a tváre a takto osviezení vychádzame z lesa na úzku čistinku, ktorej turisti dali názov „Malá úžina“ (kiss szoroz, nem. kleine Eng). Preteká ňou uzučký, občas sa

Vstup do Stratenského kaňonu - Skalná brána - perokresba Morelli G. (1878)

Súčasný vstup do Stratenského kaňonu (RNDr. Ondrej Rozložník)

strácajúci a opäť sa objavujúci potôčik. Na oboch brehoch potôčika, v drevených chalúpkach žijú a bývajú rodiny drevorubačov, paličov dreveného uhlia a pastieri stád zvierat. Vytvorili malú osadu, s názvom „Špital“. Odtiaľ sa údolie rozširuje, kráčame po ľavom brehu potoka, blížime sa opäť k mohutnému skalnému masívu Stratenského kaňonu a k jedinečnosti, ktorú som vám na dnešnej prechádzke ešte neponúkol. Je to stratenská *Skalná brána*. Tvorí ju otvor, diera, vlastne tunel dostatočne široký, aj vysoký, takže je cez skalný masív priechodný pre maximálne naložené konské povozy, premávajúce na trase Stratená - Dobšinská ľadová jaskyňa - Červená skala - Poprad. Pri vstupe do Stratenského kaňonu je umiestnená na stene brala tabuľa s nápisom:

„Coburg Góthai Ágoston herczeg elnokünk téged e sziklák dicsérnek!
A magyar orvosok és természet vizsgálók emlékéül, 1867 Aug 21“.

(Vo voľnom preklade - poznámka prekladateľa:

„Augustin Coburg Gotha, gróf, náš predseda, Tebe vzdávajú skaly
pochťu. Na pamiatku uhorskí lekári a prírodovedci, 21. augusta 1867“

Pamätná tabuľa na skalnom brale pri vstupe do kaňonu (RNDr. O. Rozložník)

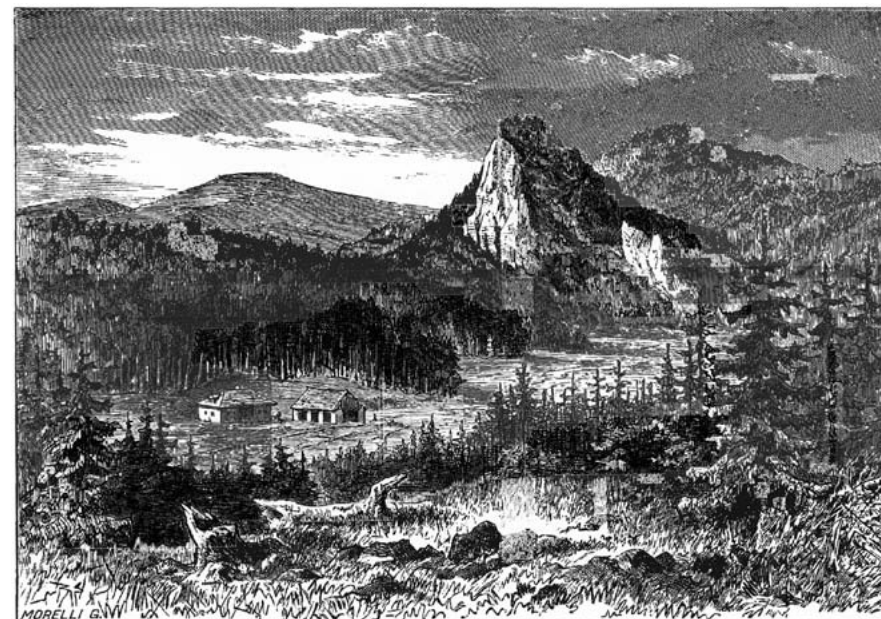
Po ostrej zákrute za bránou doprava sa dostávame do kaňonu. Raz po pravej strane, raz po ľavej strane úzkej vozovej cesty tečie riečka Hnilca, ktorú preklenuje niekoľko drevených mostov (13). Sprava, zľava - strmé skalné steny, v ich puklinách so skromne uchytanými pokrivenými koreňmi smrečín a jedľovín. Ťažko je popísať rozprávkové čaro tejto rokliny. Tú treba vidieť „in natura“. 80-90 m vysoké skalné veže, jedna vedľa druhej - hovoria im „Hradisko“. Na jednej strane skalnej steny čítame vydlabaný nápis:

„Coburg Ferdinand, 1840“, vyjadrujúci obdiv a vďaka jeho prezieravej výsosti za zriadenie a udržiavanie tejto magistrály, dôležitej najmä z hľadiska prepravy železnej rudy a rozvoja hutného a železiarskeho priemyslu na Horehroní. Tomuto nebezpečnému úseku vozovej cesty hovoria obyvatelia „Zásek“ (Einschnitt).

Sledujeme koryto Hnilca a v ňom veselý kľokot vln jeho prudkého toku. Pozdĺž pravého brehu čnie mohutné, husto zalesnené horstvo „Kriváňa“, po ľavej strane mu konkuruje „Srnčie pole“ (Rehfeld). Priblížili sme sa k zaujímavému úseku našej prechádzky. Údolie sa otvára, rozširuje a mení na horskú lúku. Uprostred tej lúky, sťaby osamelý hríb sa priamo zo zeme týči 50-60 m vysoký popolavý skalný zhluk tvaru pyramídy, so širokánskou základňou. Na oboch ra-

menách tohto útvaru spočívajú niekoľko skalných kužeľov, vežičiek a miniatúrnych sošiek. Prostredný štít sa prudko, smelo a pyšne vypína nad celým útvarom a dotvára celkový vzhľad a charakter tejto skalnej zvláštnosti. Obrazotvornosť obyvateľstva mu prisúdila názov „Oltár“. Scenériu oltára priam umelecky a malebne zvýrazňuje meandrovitý tok Hnilca, ktorého vody olizujú základy Oltára, ovlažujú sytozelené, vždy čerstvo a sviežo pôsobiace trávy, machy, smrečiny a ostatné lesné porasty. Veľký drevený kríž, osadený na štíte Oltára pôsobí impozantne a celkový obraz sa priam núka maliarovi do palety.

Ľavý breh Hnilca lemuje mohutný skalný masív. V jeho strmej stene už z diaľky vidíme veľký otvor, priestrannú diery, ktorú využívajú najmä drevorubači a paliči dreveného uhlia. Cez ňu prehadzujú celé kmene jedlí aj s konármi z jednej strany steny priamo do rokliny. Tomuto otvoru či diere dali názov „Staré štrosy nad dierou“ (Vén sziklák a lyuk felet). Na tom mieste sa začína hore severným svahom kľukatit' vozová cesta do obce Vernár, dole svahom steká horský potôčik, ktorý sa tu vlieva do Hnilca.

Ostrá skala, vľavo vrch Kráľova hoľa - perokresba Morelli G. (1878)

Od „Oltára“ zabočíme dol'ava. Kochajúc sa v stále nových a v detailoch odlišných scenériách prírody blížime sa k záveru, resp. vyústeniu Stratenskej doliny. Odkrýva sa nám ešte jedna záverečná panoráma. Pred nami sa vynára 120 m vysoká, strmá, osamelo stojaca, pyramíde podobná hora, zvaná „Ostrá skala“. Jej ostrý štít je s'á cukrom posypaný - zasnežený. Nie div, veď je vo výške 970 m. n. m.

Stratenské údolie sa na týchto miestach končí. Môžeme rekapituluovať. Peši sme prešli zhruba 5000 m, trvalo nám to asi 3-4 hodiny. Turistickým tempom, bez zastávok sa to dá zvládnuť aj za kratšiu dobu.

Vchádzame do krajinnej oblasti Dobšinskej ľadovej jaskyne. Zľava začína lesná vozová cesta do hory zvaná „Duča“, sprava dominuje „Srncie pole“, na severe sa majestátne a hrdo vypína „Kráľova hoľa“. V lone tohto prírodného námestia je rozľahlý, priestorný, vo švajčiarskom, alpskom štýle postavený vysokohorský hotel s priestornou jedálňou, s lákavou, až vyzývajúcou firemnou tabuľou „Pohostinstvo pri Ľadovej jaskyni“ (Vendéglő a Jégbarlanghoz). Podnik je známy svojimi vynikajúcimi službami pre zákazníkov, výbornou kuchyňou

a bohatým výberom nápojov. Nie div, že jeho priestory sú vždy plné hostí a dym z jeho početných komínov sa neprestajne dvíha do výšin.

Domácimi i zahraničnými hosťami často vyhľadávaný a využívaný hotelovo - reštauračný komplex sa svojou architektúrou, moderným vybavením a profesionalitou poskytovaných služieb klientom zaraďuje do najvyššej triedy kvality v Uhorsku. Disponuje primeraným počtom komótnych, 1 až 4 posteľových izieb s ubytovacou kapacitou hromadných turistických zájazdov. Aj keď pripúšťam, že náročný hosť - gurmán nenájde na jedálnom lístku špeciality parížskej kuchyne, napr. „gourmand elique alebo „holandského krosana á la tartall“, lež namiesto takýchto cudzích špecialít si môže dosýta polabužiť na domácich, chutných, zdravých a osvedčených ponukách šéfa kuchyne, pripravovaných podľa receptárov našich starých mám. Pohotový, usmievavý, k hosťom milý a pozorný obslužný personál, ktorý nie je síce veľkomestsky odetý do frakov, či smokingov, je však vždy v čistom, solidnom, čiernobielym úbore, technika pohybu a servírovania jedál či nápojov sa podobá lahodnému noblesnému tancu. Skrátka - pohostinstvo, aké má byť - „non plus ultra“.

Dobšinská ľadová jaskyňa

Zastupiteľský zbor mesta Dobšiná sa jednoznačne uzniesol, že ľadovú jaskyňu, ten vzácny poklad prírody, nádherný skvost mestskej chránenej oblasti, bude všemožne chrániť, udržiavať, a neobmedzenými finančnými prostriedkami zveľaďovať. Mesto je odhodlané a pripravené investovať do pohodlného sprístupnenia jaskyne, do vybudovania drevených podláh, schodíkov, zábradlí, mostíkov a pod., potrebný materiál aj financie. Vráťane odborných prác, všetko na prospech pohodlia a bezpečnosti návštevníkov jaskyne. Uznesenie o správe Ľadovej jaskyne mestom Dobšiná zdôrazňuje, že akýkoľvek finančný výnos, získaný z prevádzkovania jaskyne, smie byť použitý výlučne na jej údržbu, na úpravu a skrášľovanie okolia vstupné-

Prvý hotel pri Dobšinskej ľadovej jaskyni, postavený v r. 1872 (1893 vyhorel)

ho priestoru. Magistrát mesta za správcu a dozorcú jaskyne s plnou mocou vymenoval zaslúžilého lesmajstra Brecz Sándora, ktorý bol autorom i realizátorom projektu sprístupnenia a prevádzkového poriadku jaskyne. Brecz sa zaslúžil o bezpečnosť a pohodlie návštevníkov. Dal vysekať do ľadu chodníky, schodíky, vyhlídkové terasy, zábradlia a nešmyklivé, suché, chlad a vlhkosť ľadu účinne izolujúce drevené podlahy. Pán Brecz Sándor mimoriadnu pozornosť venoval dostatočnému osvetleniu priestorov aj zákutí jaskyne petrolejovými lampami. Obzvlášť zaujímavé a z hľadiska rozletu obrazotvornosti návštevníka pri pomenovaní ľadových útvarov, charakteristických sôch, či súsoší je, že ich osvetlil magnézióvymi výbojkami. (poznámka prekladateľa: 24. 7. 1881 bola Dobšinská ľadová jaskyňa ako prvá v Európe osvetlená elektrickým svetlom)

Dobšinská ľadová jaskyňa je pre verejnosť, najmä pre cudzích a zahraničných návštevníkov prístupná hocikedy. Umožňuje to kvalifikovaný, rečovo, resp. jazykovo dobre vybavený sprievodca, ktorý je návštevníkom k dispozícii non stop. Plat sprievodcu uhrádza správa jaskyne, z príjmu zo vstupného, ktorého výška je primeraná.

Magistrát mesta Dobšiná veľkú pozornosť venoval úprave okolia vstupu do jaskyne a vybudovaniu pohodlnej, prístupovej cesty hore strmým svahom a to ako pre peších, tak aj pre konské záprahy (koče). Zásluhou pánov Bartolomeja Szontágha, Viliama Dobay - riaditeľa Coburgových kniežacích baní, odborníkov v skrášľovaní prírody, premenili okolie a prístupovú cestu do jaskyne na pekný lesopark. Na každom mieste sa stretávame s cieľavedomou, profesionálnou, pre návštevníka jaskyne a okolia veľmi užitočnou informačnou či informatívnou a propagačnou snahou. Trvanlivé, počasiu odolné plagáty, dostatočne informujú turistov o vzdialenosti, o časovej náročnosti, o výškových rozdieloch, o výške vstupného, o rozličných zľavách, o možnostiach a cenách za ubytovanie, stravovanie, rýchle občerstvenie, o povinných poplatkoch za osvetlenie jaskyne a pod.

Opúšťame priestory veľkej jedálne a smerujeme k hore „Duča“. Cestou sa máme na čo pozerat'. Či už na krásy samotného lesa, či na útulnú, s'aby namalovanú hájovňu s verným strážcom psom Tripom. Na chvíľku sa zastavíme. Na prvom odpočívadle, na dvoch-troch lavičkách posedávajú cestou unavení návštevníci. Povedľa

niekoľkých výdatných prameňov, ktorých žblnkot ideálne súladí so šumom vysokých smrekov, jedlí aj nízkeho, kerovitého lesného porastu a vytvára lahodnú upokojujúcu symfóniu hory Duča. V n. v. 737 m sa nachádza tzv. „Veľký prameň“. Teplota vyvierajúcej vody je v každom ročnom období, v každom čase - či sviatok, či piatok rovnaká, +6° C. Vyvierajúca voda rýchlo hlbí svoje koryto, vytvára potôčik, až potok, ktorý sa vlieva do rieky Hnilec.

Asi v polovici výškovej miery Duče sa pred našim zrakom vynára malý drevený zrub. Je to kuchynským riadom a potrebným zariadením vybavená nocľaháreň pre jedného zo zamestnancov lesov, tzv. „obchôdzkára“. Sme práve v polovici našej prechádzky od hotela po vstup do jaskyne. Na 15 minút sa posadíme na pohodlné lavičky, osviežime sa ochuteným ovocným čajom a pokračujeme vo výstupe. Začíname zreteľne cítiť závan ľadového chladu, vychádzajúceho z útrov skalnatého terénu. Po pol hodine pohodlnej chôdze po pieskom vystlaných a serpentínovito vybudovaných chodníkoch sme pri vchode do podzemnej ľadovej ríše. Okolie spomínanej nocľahárne, kde sme sa náležite ochladili, tvoria zosunuté skalné balvany a haldy skalnej sutiny.

Okrem objemovo najvýdatnejšieho „Veľkého prameňa“ pitnej vody, ktorého produkcia by dokázala nonstop poháňať aj mlynské koleso priemernej veľkosti, vyviera nablízku aj „Szontághov prameň“, „Mohosov prameň“, ďalší prameň zvaný „Dvojčatá“ a najchladnejšiu vodu iba 5,5 °C vypúšťa tzv. „Malý prameň“, ktorého žriedlo sa nachádza v tesnej blízkosti nocľahárne obchôdzkára.

Vstup do jaskyne

Pred vstupom do jaskyne vidíme hromady skál, ktoré sú od vstupného otvoru ohradené dreveným plotom. Dvierkami v plote vchádzame do priestoru, v ktorom už veľmi výrazne cítime prúdenie ľadového chladu. Na pravej strane dvierok visí na plote veľká tabuľa s nápisom „Ľadová jaskyňa“.

Pôvodná budova pri vstupe do jaskyne (1872)

Pôvodný vstup do jaskyne (1872)

Súčasná budova pri vstupe do jaskyne

Súčasný vchod do jaskyne

Schádzame po niekoľkých schodíkoch vytesaných do skaly smerom k diere. Oproti nám na severnej strane sa vyzývavo týči mohutná, 12 m vysoká a 12 m široká skalná stena, na ktorej je pripevnená veľká oceľová doska s nápisom: „Objavitel'om ľadovej jaskyne Eugenovi Ruffinyimu, Ondrejovi Megovi a Gustávovi Langovi, na znak úcty venuje obecnosť mesta.“ Objavená 15. júla 1870 (poznámka prekladateľa: tento dátum je nesprávny, poukazuje na to RNDr. O. Rozložník om objavený originál zápisnice v: „Štátny archív - pobočka Rožňava“, ktorú objavitelia napísali po vyfáraní z útrov jaskyne na povrch. Správny dátum objavenia jaskyne je teda pred 16. júnom 1870.

Vstupná brána je husto olemovaná čačinou, takže samotné dvere sotva stačia pre jedného návštevníka. Otvor miestni obyvatelia odjakživa nazývali „ľadovou dierou“. Chodili okolo nej ešte začiatkom storočia a dúfali, že sa na okraji diery objaví aj nejaké zlato či šperky. Nestalo sa tak. Až v júni 1870, vedy a poznania chtivý mladý banský inžinier Eugen Ruffinyi s dvomi svojimi druhmi Gustávom Langom, uhorským kráľovským honvédskym poručikom a s Ondrejom Megom, mestským úradníkom, vystrojení potrebným jaskyniarskym náradím za asistencie Dr. Šándora Fehéra vnikli do jaskyne.

Ing. Eugen Ruffinyi

Gustáv Lang

Andrej Mega

V Ruffinyiho hlave už dávnejšie dozrievala myšlienka vniknúť do útrov jaskyne. V prvom rade sa pokúšal odhadnúť hĺbku jamy, resp. ľadovej diery. Svoju brokovnicu namieril do diery, vystrelil a rátal. Podľa zvuku ozveny vyrátal, akú výstroj má použiť pri zlaňovaní.

Handwritten text in Slovak, likely a transcription of the original diary entry. It begins with 'Dobrá noc... 15. júla 1870...' and describes the discovery of the cave. The text is written in a cursive script and includes details about the explorers and the conditions inside the cave.

Handwritten signatures and names at the bottom of the page, including 'Eugen Ruffinyi', 'Gustáv Lang', and 'Andrej Mega'.

V to ráno laná, skoby, kahany, rebríky a pod. doviezol kočiš na voze až k diere. Ruffinyi si pripevnil na driek nosné lano, ktoré bolo nakrútené na drevený kľukový hriadel'. V ľavej ruke pevne zvieral poistnú šnúru, ktorá bola napojená na zvučný zvonec, na hrudi mu visel banický kahanec. Takto pripravený na predpokladané požiadavky zostupu, s pravým banickým odhodlaním a fortieľom, prevliekol sa cez úzky otvor „diery“. Čoskoro zmizol v tme z dohľadu aj z hlasového kontaktu. Bola to životu nebezpečná akcia. Ruffinyi si veľmi pomaly a s nasadením všetkých fyzických síl prekliešňoval cestu medzi skalami, kmeňmi dreva a hlinou. Brodiac sa bahnom, zrazu sa ocitol na šikmej ľadovej ploche, po ktorej sa sediaci - ležiac zošmykol až do priestornej ľadovej siene. Bola to tzv. „Malá sieň“. Keď sa zorientoval, zistil, že je na vrchole nejakého ľadového kopca a svoj šmykl'avý voľný pád nemôže zastaviť. Pri tej rýchlosti pádu, od radosti, že sa nachádza v rozprávkovej ľadovej ríši, ani nedýchal. Srdce sa

Zápisnica o objavení Ľadovej jaskyne zo 16. júna 1870

ZÁPISNICA - NAPÍSANÁ 16. JÚNA 1870 NA OSTROSKALSKOM MAJERI V STRATENSKOM ÚDOLÍ MESTA DOBŠINÁ

Volný preklad z maďarského jazyka

Prítomní: Veľkomožný pán Ebeczky Emil, kráľovský radca a školský dozorca gemerských školských obvodov; urodzený pán Gómóry Pál, hlavný sudca mesta Dobšiná; Szontagh Márton, poslanec mestského zastupiteľstva, riaditeľ Zembergových baní; Brecz Sándor, správca mestských lesov; Nehrer Sándor, mestský pokladník; Szontagh Bertalan, poslanec MZ; Mega András, mestský kapitán; Gómóry Miksa, Ing.; Fehér Nándor, lekár; Ruffinyi Jenő a Aladár; Lang Gustáv; Klein Miksa; Sojka András, mestský hospodár; Pak András, Dinda András; Lipták János; Gál János; Tirscher Szilárd; Sárkány Kálmán a Urban Mihály, zapisovateľ úradu dozorcov školy.

Skupina poslancov mestského zastupiteľstva, zídenná na Ostroskalskom majeri mesta Dobšiná, po vykonanej obhliadke ústia do ľadovej jaskyne jednoznačne prehlasuje, že táto živlami vytvorená tajuplná priepasť sa nachádza na území chotára mesta Dobšiná a v skorej budúcnosti bude na mapách označená ako nová obec, či osada.

Skupina poslancov mestského zastupiteľstva mesta Dobšiná dnešným dňom predkladá ctenému pánovi - hlavnému školskému dozorcovi Gemerskej župy prosbu, aby v zmysle zákonného článku 38 z r. 1868, ako aj v zmysle znenia tejto zápisnice, na základe osobnej obhliadky ústia do ľadovej jaskyne, podnikol príslušné kroky: aby - predvídajúc prípadné ďalšie rokovania - v chotári mesta Dobšiná sa nachádzajúca, doteraz neznáma, neobjavená ľadová jaskyňa, bola čoskoro sprístupnená verejnosti; aby útroby Ostroskalského majera v hore „Duča“, ležiaceho v n. v. 2684 stôp, boli pod vedením akademického banského inžiniera Jenő Ruffinyiho bez meškania preskúmané.

S prihliadnutím na nádhernú ľadovú výzdobu priestorov objavenej jaskyne, súčasne prosíme pána starostu mesta Dobšiná, aby s jednoznačnou podporou celého poslaneckého zboru mestského zastupiteľstva dal vypracovať projekt na komunikačné sprístupnenie lokality jaskyne, t. j. chodníkov pre peších a cesty pre povozy.

Týmto činom by sa umožnilo širokému okruhu záujemcov navštevovať ľadovú jaskyňu, na vlastné oči vidieť a kochať sa v nádhere jej podzemných ľadových priestorov.

Súčasne sa táto skupina poslancov dohodla, že ľadová jaskyňa bude pokrstená a pomenovaná na počesť jej neúnavného objaviteľa a prieskumníka, menom „Ruffinyiho ľadová jaskyňa“.

Skupina poslancov svoju misiu ukončila priateľskou hostinou. Zároveň sa uzniesla požiadať pána starostu, aby túto zápisnicu na večné časy v mestskom archíve uschovať ráčil.

Dňa: uvedené hore; podpisy zúčastnených

mu rozbúšilo, ústa, oči otvorené, a On - Objaviteľ tej ľadovej nádhery sám, hlboko pod zemou, v chlade, ktorý prenikal celým telom, sa na chvíľu zastavil a premýšľal. Keď zažal magnéziové osvetlenie, ktorého žiara osvetľovala tri stĺpovité útvary a záhadne vytvárala svetlé miesta a tiene a keď sa tie útvary začali pohybovať a stáby protestovať voči votrelcovi, Ruffinyi si s nesmiernou pokorou uvedomil, že v tomto posvätnom priestore sám nemá čo hľadať, že okamžite musí upovedomiť svojich druhov, ktorí ho už určite s obavami očakávali. V neznámom podzemnom svete, v ktorom panovalo hrobové ticho sa ponáhlal späť, smerom k „diere“. Zo zovretého hrdla, trasľavým hlasom kamarátom oznamoval: „Poďte dole za mnou, objavil som nádherný ľadový svet!“ Vzápätí všetci traja - Mega, Lang a Fehér nasledovali Ruffinyiho. Naviazali sa na jeho lano a tak plní zvedavosti a nedočkavosti vytvorili na ňom „Ariadninu reťaz“ a fárili do útrob jaskyne.

Týmto jedinečným činom bola jaskyňa objavená. Po vyfáraní z jaskyne, na mieste napísali zápisnicu, ktorú uložili do archívu mesta (poznámka prekladateľa: Zápisnica bola spísaná a podpísaná 16. júna 1870 vysokopostavenými osobnosťami regiónu na osade pri Ostrej skale, s odporúčaním, aby bola pomenovaná ako Ruffinyiho jaskyňa). Názov ľadovej jaskyne bol schválený takto: „Dobšinská ľadová jaskyňa“, alebo „Ruffinyiho ľadová jaskyňa“.

Tvrdí sa, že jaskyne všeobecne, t. j., vápencové i kvapľové sú zvláštnosťou prírody. Súčasne musíme priznať, že Dobšinská ľadová jaskyňa je z ôsmich ľadových jaskýň známych vo svete, na prvom mieste.²

Jej príznačné vlastnosti: vrch Duča sa rozprestiera severným smerom. Jaskynné priestory sa tiahnu západným, no najmä východným smerom, takže najvyšším výškovým bodom jaskyne je vlastne vchod do nej.

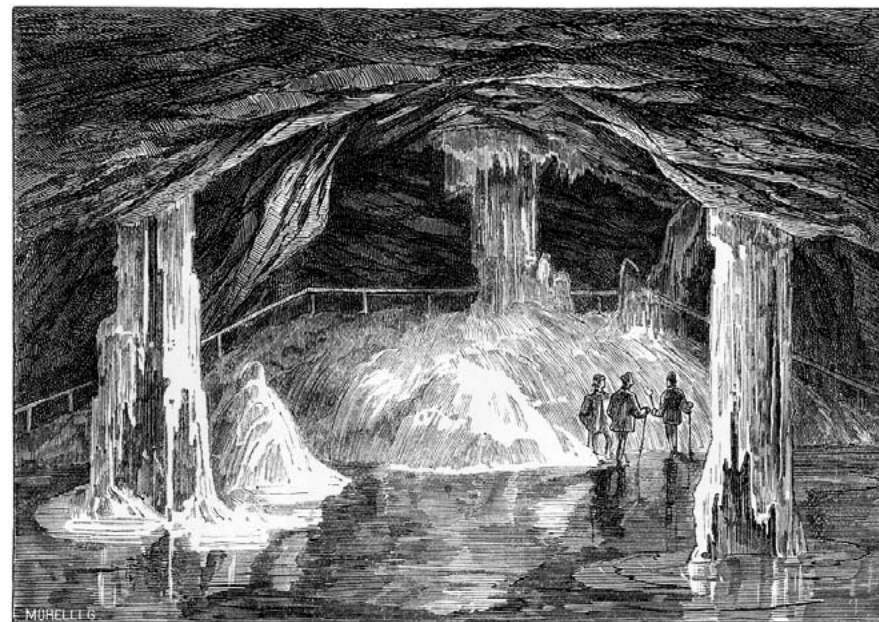
² Krenner J. G. „A Dobsinai jégbarlang leirása“ (popis Dobšinskej ľadovej jaskyne), v tomto svojom diele spomína týchto 8 ľadových jaskýň vo svete: 1. Silická ľadovňa v Turnianskej župe na Slovensku, 2. Gyezár v Sedmohradsku 3. Zapordia v župe Bihár, Uhorsko 4. Demänovská ľadová jaskyňa v Liptove na Slovensku 5. Karaste v Chorvátsku 6. Ľadová jaskyňa sv. Juraja pri Ženevskom jazere vo Švajčiarsku 7. Vergerberge pri Ženevskom jazere vo Švajčiarsku 8. Schafloch - Rothorn vo Švajčiarsku

V jaskyni je nevypočítateľný objem ľadu, ktorého desiatkami rokov navrstvené platne sú miestami hladké ako sklo, miestami tvoria stupňovité vrstvy, ktoré vytvárajú rôznorodo formované steny. Pri stálej tvorbe ľadu a formovaní najrôznejších útvarov sôch, súsoší, profilov osôb, ich činností, akoby boli zaživa zmrazení, sa vytvorila v podzemí naozajstná rozprávková krajina. Úchvatný je pohľad na desiatky väčších i menších stalagmitov a stalaktitov, narastajúcich a k sebe sa blížiacich, večne vlhkých, na protichodných koncoch s krištáľovo čistou guľičkou sa trblietajúcich a v sporom osvetlení očakávajúcich, že sa v závere svojho rastu navzájom dotknú a splynú v jediný ľadový útvar - stalagnát.

Na základe merania dobovou banskou technikou, Dobšinská ľadová jaskyňa sa rozprestierala na rozlohe 8874 m², zaľadnená plocha na 7171 m². Priestory, či zákutia bez tvorby ľadu, väčšinou skalné steny boli vypočítané na 1700,03 m². Objem ľadu v jaskyni sa odhadoval na 125 tisíc m³ a má váhu cca. 1 milión metrických centov. (prepočítané 1 m³ ľadu predstavuje 9,1 metrických centov).

Teraz zostúpime spoločne do tajomných útrob ľadovej ríše. Od vchodu schádzame po 38 drevených schodíkoch, mierne sa točíme doľava a sme v rozšírenom vstupnom hrdle jaskyne. Klenby a bočné steny tejto haly sú skalnaté, ale podlažie tvorí čistá, citelne chladiacim až mrazivým dojmom pôsobiaca hrubá ľadová vrstva. Ešte zopár krokov a sme v priestorovo najrozsiahlejšej „Veľkej sieni“. Jej výška je 10-11 m, dĺžka 120 m, šírka 35-60 m, vnútorný objem 4644 m³.

Stojíme v priestranej dvorane so zrkadlivo hladkou a klzkou ľadovou plochou. Nevdojak sa chytáme za ruky, za ramená, bojíme sa urobiť čo len krôčik, že sa v nežiaducej polohe ocitneme na podlaží toho prírodného klziska. Pri osvetlení petrolejovými lampami sa svetlo odráža od hladkej ľadovej plochy a v tom pološere vzniká kombinácia premietaného obrazu so skutočnosťou, v prirodzenom opare s pohybujuúcimi sa postavami. Je to dokonalá tieňohra, ktorej sa žiadna iná vo svete nevyrovná. Prežívame čarovnú rozprávku „Tisíc a jedna noc“. Nedokážeme sa od nej odpútať. Dojmami nás toto kúzlo prenáša ďaleko na sever až na ľadový severný pól. Pôvodnú „Veľkú sieň“ rozdelilo vekom sa uvoľnené skalné bralo, ktoré nikým a ničím neovplyvnené jednoducho spadlo zo stropu. Vytvorilo

Veľká sieň v Ľadovej jaskyni - perokresba Morelli G. (1878)

tak prirodzený priedel, a z jednej veľkej dvorany vznikli dve, „Veľká a Malá sieň“. Keďže vznikol výškový rozdiel oboch siení, netvorila jednu rovinu. Od vstupu do jaskyne sa vľavo ukazuje jedna priestorová šachta, ktorá nie je zatiaľ preskúmaná. Ja som sa po prudko klesajúcej ľadovej stene šachty zlanil 30 až 35 m a ocitol som sa v ďalšej ľadovej sieni. Uprostred nej som videl dve štvorcové ľadové tabule, osadené na rovnomernom ľadovom podstavci. To sú tzv. „náhrobné kamene“. Napravo je impozantný „Ľadopád“ a „Slonia hlava“. Z podlažia sa pred nami náhle dvíha mohutný ľadový stĺp „Kmeň stromu“ s bohato rozvetvenými konármi. Výška stromu 7,5 m a priemer kmeňa 2,5 m. Aj vo veľkej sieni je taký stĺp, ktorý zdanlivo podopiera klenbu, aby sa nezrútila. Stĺp sa vo svojej spodnej vrchnej časti mohutne rozširuje. Aj keď to nášmu zraku uniká, ale v útrobách týchto ľadových útvarov je vodovodný systém. Tento objekt je 6 m vysoký, 10 m široký a dostal meno „Dvere do pivnice“.

Vedľa neho je veľmi rýchlo narastajúci stalagmit. Toho roku narástol o pol metra. Vo všeobecnosti všetok objem ľadu má rýchlo-

rastúcu tendenciu. Nástojčivo sa javí potreba ho rezať, píliť, sekať a vynášať z jaskyne za účelom využiť jeho chladiace vlastnosti. Riešenie spočíva aj v takom postupe, že pozdĺž chodníkov a chodieb sú vydlabané žľaby, ktoré nadbytočnú vodu odvádzajú do 14 m hlbkej šachty a odtiaľ do hĺbok jaskyne.

Stojíme v ľadovom priestore, v ktorom sa nachádzajú tri ľadové stĺpy, pripomínajúce chrámové nosné piliere, podopierajúce mohutnú ľadovú klenbu nad nimi. Jeden z nich, v ktorom voda časom vyhlbila malý kotlík, ktorý je vždy plný vody, dostal pomenovanie „*Studňa*“. Zaujímavosť troch stĺpov spočíva v tom, že sú v priereze duté. V ich dutinách prúdi krištáľovo čistá voda. O stĺp zvaný „*Studňa*“ je opretá nepravidelná trojuholníková ľadová doska, rozdelená širokou prasklinou a dostala názov „*Beduínsky stan*“. Na tomto útvare založil Krenner svoje vedecké skúmanie tvorby a pohybu ľadovcov a o deformácii ich pôvodných tvarov.

Vodopád v Ľadovej jaskyni - perokresba Morelli G. (1878)

rebný výtvar rozmanitých šperkov na povrchu, na kmeni stĺpov. Ľadové stuhy, retiazky, náramky, drahokamy, ktorých lesk a jagot nemajú konkurenciu v nijakom zlatníctve. Majestátny pohľad!

Z ďalších pozoruhodností prirodzeného ľadového výtvarníctva je tu „*vaňa*“, ktorá vznikla tak, že „*veky - vekúce*“ husto kvapkajúca voda z klenby jaskyne vyhlbovala do ľadovej dosky na podlaží spochiatku iba jamôčku, ktorá sa postupne zväčšovala na jamu, až nadobudla rozmery vane, či kotla o priemere 50 cm. Vaňa má samostatný odtok nadbytočnej vody. Vedľa vane je tzv. „*Nový stĺp*“. Ten vznikol tak, že na ľadovom podlaží ležal ľadový peň o priemere 50 cm. Z klenby vyrástol nad ním mohutný ľadový cencúľ, ktorý sa asi o dva roky spojil s ľadovým pňom. Tento spojený útvar sa postupom času vyformoval do terajšej podoby okrasného stĺpa.

Sieň vo východnom, ostro zúženom výbežku, má pravdepodobne odlišnú klímu, čo sa prejavuje topením sa ľadového povrchu. Nachádza sa tu aj jeden kopček, nie ľadový, ale z hlíny zmiešanej s kameninou drťou. Kolmo nad tým kopčekom, na povrchu jaskyne, teda presne v tom bode, kde sa v hore Duča nachádza tzv. „*Dučianska prietrž*“.

Doteraz sme si obhliadali vrchnú časť jaskyne, tzv. „*Horné poschodie*“. Jaskyňa má totiž aj „*spodné*“, resp. „*dolné*“ poschodie, ktoré je oproti vrchnému hádam ešte o niečo zaujímavejšie a prekvapujúcejšie. Spodné podlažie tvorí dlhocižná chodba, ktorej ľadové steny zužujú priestor pohybu osôb. Pôvodne sa členila na pravé a ľavé krídlo. Hrúbka ľadovej steny chodby je 6 m, takže na niektorých miestach je pohyb osôb možný iba pomocou tunelov vydlabaných do ľadu o celkovej dĺžke 200 m.

Do pravého krídla chodby vchádzame z „*Malej siene*“ prirodzene vytvoreným otvorom. Kráčame po prudko klesajúcom schodišti. Za objavenie a sprístupnenie ľavého krídla chodby vdáčíme opäť Ruffinyiho objaviteľskej posadnutosti. Pri skúmaní smeru odtokových vôd objavil totiž medzi ľadovou stenou a skalnou stenou siene úzku štrbinu. Pokračoval v jej smere, dal presekať ľadové prekážky, čím sa vytvoril 68 m dlhý tunel v ľadovej stene.

Ruffinyiho predtucha, že pod ním by mal byť jaskynný priestor sa splnila, keď sa presekal do ľavého krídla chodby.

Zostupujeme na spodné podlažie. Z dvoch chodieb volíme vo východnom kúte „*Veľkej siene*“ sa nachádzajúci ľadový tunel. Po drevených schodoch sme sa dostali do ľavého krídla Ruffinyiho chodby, zvaného „*Ruffinyiho koridor*“. Ten je 12 m široký, 15 až 20 m vysoký,

43 m dlhý. Jeho južnú stenu tvorí skalná stena, ktorá sa v hornej časti ohýba, aby sa klenbovým oblúkom spojila s náprotivnou ľadovou stenou. Podlažie siene má spád mierny až prudký. V mega - šikmom priereze je viditeľný postupný nárast steny z pôvodného základu na podlaží smerom kolmo hore.

Ruffinyho koridor v Ľadovej jaskyni - perokresba Morelli G. (1878)

Aj keď nás na hornom podlaží prekvapila rozloha ľadu a jeho rýchla tvorba, predsa to nebol úkaz, ktorý sa nikdy a nikde nevyskytol. Jedno zamrznuté jazero alebo ľadom pokrytá lúka nám poskytne podobný obraz ako v ľadovej jaskyni. Ale, čo je iba výlučne v Dobšinskej ľadovej jaskyni pozorovateľné, je obrovský objem ľadovej hmoty. 200 m dlhá, 15 až 20 m vysoká súvislá ľadová stena o objeme 4644 m³ je taká zvláštnosť, ktorá sa vyskytuje iba v oblastiach severného či južného pólu.³

³ Či pod masou tých 4644 m³ ľadu v sieni sa nachádza ďalšia súvislá vrstva, sa s istotou potvrdiť nedá. Doterajšie výskumy boli všetky pozitívne, tzn., že áno. Navrhol som, vykopat' v tejto úrovni 1-2 pozorovacie tunely, čo sa pravdepodobne na budúci rok v lete aj uskutoční.

V rozpätí zemepisných súradníc Dobšinskej ľadovej jaskyne sa podobný úkaz nevyskytuje nikde na svete!

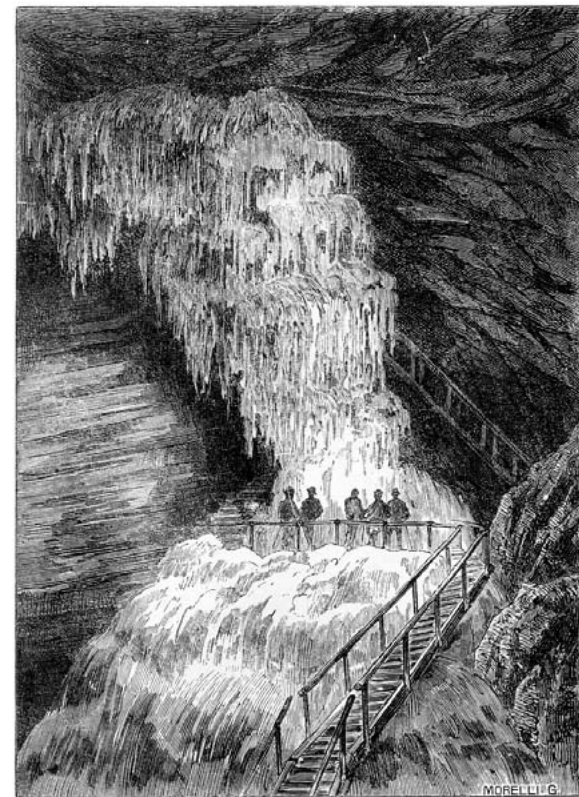
Tak sa to javí, akoby nejaký geológ - výskumník, ktorý bol zvedavý na vnútornú stavbu ľadu, rozpoltil ľadovú hmotu v sieni. A skutočne, štúdium pričného rezu nám umožňuje zoznámiť sa s vnútorným mechanizmom tvorby ľadu. Tak ako v zatvorenej knihe, tak ležia navrstvené ľadové platne, nalepené jedna na druhú; žiaľ, počet tých platin sa nedá zrátať.

Zafarbenie vrstiev ľadu je rozdielne. Od vodovo čistej, priehľadnej, po alabastrovú. Vrstvy ležiace na sebe, súčasne sa vychylujúce.

Krennerova teória tvorby ľadovej steny spočíva v odparovaní ľadu a na nozomrazení tých pár. Týmto spôsobom sa medzera medzi ľadovou a skalnou stenou rýchlo vyplňuje.

V najužšom mieste tejto časti je v ľadovej stene vytesaná chodba dlhá 8 m, zakončená „Besiedkou“. Tá stojí na vyvýšenom ľadovom kopčeku, zdobená palmovými ratolesťami a ľadovými ružami. Zvnútra je silno osvetlená a zvonku

poskytuje čarovne obdivuhodný obraz. Besiedka je 6 m vysoká, 1,5 m široká. Zvrchu je do ľadovej steny akoby prevrtnaná diera o priemere pol metra a naproti nej sa vytvorila v skalnej stene podobná diera, akoby jej dvojníčka. Tieto diery dostali pomenovanie „Dve jazvečie diery“.

Besiedka v Ľadovej jaskyni - perokresba Morelli G. (1878)

V najužšom mieste tejto časti je v ľadovej stene vytesaná chodba, tzv. „Tunel“. Je dlhý 8 m a spája Ruffinyiho koridor so spodným podlažím. Vedie nás ku „Kaplnke“. Skalná stena chodby a náprotivná ľadová stena vytvárajú klenbu oblúkom v gotickom štýle. Toto miesto je v jaskyni najchladnejšie, tu sa ľad vôbec netopí. Ďalej sa chodba rozširuje, sprava i zľava lemovaná priepasťami s nespočetnými štrbinami, prasklinami, priehľbeninami, v ktorých sú hromady skál. Prostredie pôsobí pochmúrne, depresívne, ako v hororovom filme. Márne hľadáme tu nejaký nežný útvar, už či vo forme ľadovej výzdoby, alebo v hre svetla a tieňa.

Nič, iba prudký svah do nekonečnej strašidelnej tmy, odkiaľ každú chvíľu očakávame, že sa objaví hlava rozprávkového draka, nebudaj samotného Lucifera. Táto časť spodného podlažia jaskyne dostala názov „Peklo“. Neviem, v čom by som na tomto mieste mal hľadať krásu podzemnej ľadovej ríše. A predsa, pre výtvarného umelca je toto prostredie presným obrazom Danteho pekla, ako ho kedysi zobrazil Doré. Mne sa napríklad javí podoba s obrazom vynikajúceho maliara Breukhela, na ktorom vábi Sybilla Aeneasta do podsvetia.

Ľudská obrazotvornosť pracovala aj v tomto desivom prostredí pekla, keď napriek čiernej tme si vybájila z hromady skalnej sute akoby vyformovanú podobu vládcu pekiel, s názvom „Lucifer“. Ďalší, zatiaľ ešte neprebádaný polol'adový, poloskalný útvar vysoký 10 m a 8 m široký, voľne visiacy ako plachta, vytvárajúci medzi ním a skalnou stenou širokú medzeru, akoby bol zdobený granátovými retiazkami, zvl'nenými strapcami ľadových ozdôb, aj náznakmi ľudských postáv, dostal názov „Opona“. O niečo ďalej je tu ďalší ľadový útvar, ktorý pozostáva z množstva úzkych rúrkovitých aj hrúbku ľudskej končatiny pripomínajúcich valcovitých ľadových cencúľov, usporiadaných podľa hrúbky a výšky ako šípy organu v kostole. Tento útvar sa nazýva „Organ“. Vedľa organu stojí jeden 5 m vysoký prievitný ľadový stĺp, ktorý vznikol za krátke 3 roky a vo svojom raste pokračuje. Nazývame ho „Sklenený stĺp“. Pohl'adom na tento útvar sa ľadová rozprávka končí a pred nami je horolezecká túra. Čaká nás 150 schodov na povrch jaskyne. Sme totálne unavení, ale spokojní, plní zážitkov a poznání doteraz nepoznaného a nevidaného ľadového sveta.

Ešte som nespomenul, že v priestoroch jaskyne sa nenachádza nijaký druh rastlinnej, ani živočíšnej ríše. Že tomu tak nebolo pred desiatkami ba stovkami rokov, svedčia nálezy kostí medveďa lesného (*Ursus arctos*).

Prehliadka jaskyne nám trvala zhruba jeden a pol hodiny. Zrači z nás značná únava, obzvlášť po náročnom zvládnutí strmého dreveného schodišťa. Oceňujeme vhodné teplé oblečenie pred vstupom do jaskyne a ešte viac príjemné teplé ovzdušie po príchode na povrch. Dôležité je, že nikto z účastníkov neprechladol. Ako tunajší banský lekár sa problematikou vhodného odevu a obuvi pri návšteve jaskyne systematicky zaoberám a upozorňujem každého návštevníka na vysoké riziko prechladnutia pri podceňovaní významu udržiavania vyrovnanej telesnej teploty počas pobytu v ľadovom podzemí.

Návštevnosť jaskyne je žiaľ, veľmi nízka. Dôvodom je skutočnosť, že za 6 rokov po jej sprístupnení informácie o tomto unikátnom prírodnom bohatstve a nádhere ľadovej výzdoby jej útroch tradičným medializovaním v dennej, resp. týždennej tlači sú nedostatočné, málo efektívne. Domáce obyvateľstvo je skôr informované ústnym podaním tých, ktorí už jaskyňu navštívili, ako novinovým spravodajstvom. O informácii zahraničných potenciálnych turistov sa nedá hovoriť vôbec. Chýba účinná reklama a propaganda. Podľa presne vedenej štatistiky vnútro jaskyne videlo doteraz (1871-1878) 6000 osôb. V r. 1871 ich bolo iba 298, ale v r. 1877 už 1570, zo zahraničia ich bolo sotva 20.

Záver publikácie venuje autor skúmaniu termálnych pomerov v okolitej prírode a v útrobach jaskyne. Zistil, že na povrchu sa priemerná teplota udržiava okolo 3,59 °C, v hĺbke jaskyne je to 0,87 °C. V lete je teplota jaskyne rovnaká ako v zime. Na najchladnejšom mieste jaskyne bola nameraná najnižšia teplota -9 °C. Rekordne nízka teplota v jaskyni v pravom koridore bola nameraná pri vonkajšej teplote +2,5 až 5 °C.

Spodné podlažie malo vyrovnanú teplotu 0 °C.

Že sa v jaskyni udrží ľad aj v lete je vysvetlené tým, že v jaskyni je bez ohľadu na ročné obdobie priemerná teplota vyrovnaná, takže vonkajší teplý vzduch pri nadmorskej výške 969,5 m sa nemá šancu schladiť. Horný vstupný otvor do jaskyne, ako aj spodný otvor (vý-

pustný žľab) sú priúzke na výrazné prúdenie vzduchu. Okrem týchto vetracích otvorov sa iné v jaskyni nenachádzajú.

Útroby jaskyne sú od jej vchodu situované spádovo smerom dole. Ťažší studený vzduch ľahšie prúdi do prízemných priestorov, súčasne schladzuje steny, aj opotrebovaný vzduch. Umiestnenie vstupného a výstupného otvoru pre vzduch v smere nadol neumožňuje jeho schladzovanie a otepľovanie normálnym prúdením. Prúdenie vzduchu v ľadovej jaskyni sa deje podľa vlastných pravidiel.⁴

R. 1881 boli priemerné teploty (v jaskyni a vonkajšie) nasledovné:

Priemer v mesiaci	Vo vchodovom portáli v °C	Vo veľkom salóne jaskyne v °C	Pri výstupe z jaskyne v °C	V najnižšom mieste jaskyne v °C
Január	-2,19	-4,2	-0,56	-2,2
Február	-1,23	-3,4	-0,3	-1,9
Marec	-1,4	-2,1	-0,2	-0,89
Apríl	-0,25	-1,23	+0,3	-0,66
Máj	+0,7	+0,9	+0,5	-0,5
Jún	+1,0	+1,52	+0,5	+0,5
Júl	+1,8	+2,1	+1,1	+0,2
August	+3,4	+3,78	+0,81	+0,24
September	+2,03	+2,3	-0,15	-0,3
Október	+0,21	+0,22	-0,2	-0,5
November	-1,34	-1,92	-0,3	-0,63
December	-2,2	-3,2	-1,75	-0,65
Ročný priemer	+0,04	-0,43	-0,02	-0,69

Priemerná ročná teplota v jaskyni je -0,275 °C, teda stále pod bodom mrazu.

Priemerná ročná vonkajšia teplota bola v roku 1881 +5,2 °C

⁴ Termálne pomery jaskyne skúma Dr. Fehér Nándor. Pozri: „Természettudományi Kozlony“ 1872. Podrobnejšími štúdiami a výskumami, týkajúcimi sa Dobšinskej ľadovej jaskyne sa zaoberal aj Krenner, už v citovanom spise „A Dobsinai jégbarlang leirása“.

Dlho rozjímame, žasneme nad rozprávkovou krásou a nádherou Dobšinskej ľadovej jaskyne. Nenachádzame slov, ani prostriedkov, ktorými by sme verne a pochopiteľne popísali naše zážitky, ani paletu, kresličské a maliarske náčinie, ktorými sa dalo zobrazit' to, čo sme videli. Jednoducho, nahradiť videné a citovo zažité vnemy nie je možné.

Informácie pre návštevníkov Dobšinskej ľadovej jaskyne

1. Cestujúci od severu sa k jaskyni dostanú Košicko - Bohumínskou magistrálou. Vystúpia na železničnej stanici Poprad, kde si môžu v každom čase najat' pohodlný turistický otvorený, príp. v nepriaznivom počasí zastrešený kočiar. Ten ich za 4-5 hodín jazdy po dobre udržiavanej vozovke dopraví až k hotelu pri ľadovej jaskyni.
2. Prvotriedne ubytovanie, stravovanie a ostatné služby poskytne návštevníkom personál hotelového komplexu za solídne ceny. Zariadená 1-4 posteľová izba iba na 1 deň bez nocľahu stojí 40 korún, s nocľahom 80 korún. Dobrý obed dostanete za 1 forint. Majiteľ hotela vám ochotne splní všetky vaše želania, vrátane obstarania kvalifikovaného sprievodcu v ľadovej jaskyni. V hoteli je kniha želaní a kniha sťažností, v ktorých môžu hostia vyjadriť svoje dojmy, želania, prípadné návrhy na vylepšenie prevádzky. V prípade oprávnenej sťažnosti, ktorá sa rieši okamžite, je ešte počas pobytu hosť náležite odškodnený.
3. Jaskyňa je so sprievodcom prístupná pre návštevníkov od 1. mája až do 30. novembra.
4. Každý návštevník jaskyne je povinný pred vstupom do jaskyne zapísať sa do knihy návštev, v nej uvedie svoju úplnú adresu a ostatné osobné údaje
5. V jaskyni je zakázané akýmkoľvek spôsobom poškodiť výzdobu, ľadové útvary

6. Návštevníci sú povinní prispieť na osvetlenie priestorov ľadovej jaskyne petrolejovými lampami podľa štyroch cenových kategórií:

a/ za osvetlenie	120	petrolejovými lampami	7 frt. 50 gr.
b/ za osvetlenie	80	petrolejovými lampami	5 frt.
c/ za osvetlenie	40	petrolejovými lampami	2 frt. 50 gr.
d/ za osvetlenie	20	petrolejovými lampami	1 frt. 25 gr.

Uvedené poplatky sa vyberajú za celú skupinu návštevníkov, bez ohľadu na počet osôb. Každý návštevník platí vstupné do jaskyne za seba, a to 40 grajciarov pre správu jaskyne a 10 grajciarov priamo sprievodcovi. Okrem týchto poplatkov si sprievodca nesmie nárokovať nijaké mimoriadne platby.

Bez sprievodcu je vstup do jaskyne zakázaný.

7. Návštevníci jaskyne si môžu u sprievodcu zakúpiť sviečky, slúžiace na individuálne osvetlenie tmavších priestorov. Sprievodca disponuje aj magnéziovým zdrojom svetla, ktoré za poplatok a na žiadosť návštevníkov na žiadanom mieste zapáli.

Za 1dm magnéziovej pásky inkasuje 4 grajciare.

8. Pri výstupe z jaskyne sprievodca je povinný predložiť každému návštevníkovi výkaz poplatkov, ktoré od neho počas pobytu v jaskyni vyžiadala.

Dr. Pelech E. János,

autor originálu tohto vzácneho historiografického spisu - profil

Narodil sa 27. februára 1851 v Rožňave ako syn prof. Pelech Jánoša, riaditeľa ev. a v. gymnázia v Rožňave a Zuzany, rod. Schirovej. János po maturite na rožňavskom gymnáziu a po úspešnom ukončení štúdia medicíny na lekárskej fakulte Univerzity v Budapešti r. 1874, bol promován na doktora humánnej medicíny.

Do r. 1878 bol hlavným lekárom banského mesta Dobšiná. Popri lekárskej praxi sa venoval aj štúdiu geológie, mineralógie a ochranár-

MUDr. Ján E. Pelech, autor prvého sprievodcu po Stratenskom údolí a Dobšinskej ľadovej jaskyni

stvu prírody. Z Dobšinej odišiel do Solivaru pri Prešove, kde vo funkcii hlavného banského lekára solných baní pokračoval v lekárskej praxi. Dr. Pelech János sa okrem medicíny v plnej miere angažoval vo vednom odbore rybárstvo. Bol aktívnym členom a funkcionárom Uhorského zväzu rybárov, zakladal a propagoval nové a nové chovy, najmä lososovitých rýb a to najmä v Tatrách a celej podtatranskej oblasti. R. 1880 nasadil 5000 pstruhov potočných, ulovených z rieky Poprad do vody Štrbského plesa. Vody Štrbského plesa sa stali jediným miestom na svete, kde zásluhou Dr. Pelecha žije v súčasnosti aj vzácna ryba - sihmaréna. V r. 1885 Dr. Pelech pri príležitosti celoštátnej rybárskej vý-

stavy vypracoval návrh nového uhorského zákona o rybárstve. Od r. 1881 bol členom výboru Uhorského karpatského spolku. Patril medzi významné vedúce osobnosti tatranského a spišského turizmu, environmentalistiky a ochranárstva prírody vôbec. Bol neúnavným publicistom. Svoje poznatky, skúsenosti, výsledky výskumných a bádateľských prác z vedných odborov - poľovníctvo, rybárstvo, medicína, kúpeľníctvo a zdravotnícka osвета uverejňoval v renomovaných odborných a vedeckých časopisoch.

Tento historiografický dokument patrí medzi ukážky Pelechovej odbornej a záujmovej mnohostrannosti ako aj literárnej vyspelosti.

Dátum, miesto úmrtia a pochovania nie sú známe.

Informácie o živote Dr. Pelecha poskytol pán Hadobás Sándor, Rudabánya, Maďarsko

Spracoval Dr. Ladislav Husár

UNITED NATIONS EDUCATIONAL,
SCIENTIFIC AND
CULTURAL ORGANIZATION

CONVENTION CONCERNING
THE PROTECTION OF THE WORLD
CULTURAL AND NATURAL
HERITAGE

*The World Heritage Committee
has inscribed*

Dobšinská ľadová Jaskyňa

on the World Heritage List

*Inscription on this List confirms the exceptional
and universal value of a cultural or
natural site which requires protection for the benefit
of all humanity*

DATE OF INSCRIPTION
2 December 2000

DIRECTOR-GENERAL
OF UNESCO

*Potvrdenie komisie
svetového dedičstva UNESCO
o zaradení Dobšinskej ľadovej jaskyne
do zoznamu svetového dedičstva ako hodnoty
z kultúrneho a národného hľadiska,
ktorá vyžaduje ochranu
pre význam celého ľudstva,
vydané 2. decembra 2000*

ISBN 978-80-972317-1-2

9 788097 231712

Stratenská brána v roku 1927